

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ TARİHİ ÇEVRE EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ¹

Social Studies Teacher Candidates' Views on Historic Environment Education

Abdullah Cevdet KIRIKÇI²

Kaya YILMAZ³

Özet

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının tarihi çevre eğitimine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca dayalı olarak veriler, nitel araştırma yöntemi kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Bulut Üniversitesi (rumuz) Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğrenim gören sekiz öğrenci oluşturmuştur. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre öğretmen adaylarının tarihi çevre duyarlılıkları oldukça yüksektir. Ancak öğretmen adayları, Türkiye'de hem ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında hem de lisans öğrenimi sırasında aldıkları tarihi çevre eğitiminin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi çevre, tarihi çevre eğitimi, öğretmen adayı, Sosyal Bilgiler eğitimi

Abstract

In this study, it is aimed to determine the opinions of Social Studies teacher candidates on historic environment education. Based on this aim, the data were collected through semi-structured interviews within the scope of qualitative research methodology. Participants of the research were eight students who studied in Bulut University (nickname) Education Faculty Social Sciences Teacher Education Department in 2011-2012 academic year. The collected data were analyzed by descriptive analysis method. According to the results obtained from the research, the teacher candidates' historic environment sensitivities are quite high. However, according to the prospective teachers, both in Social Studies Curriculum and historic environment education they have taken during undergraduate study are insufficient in Turkey.

Keywords: Historic environment, historic environment education, teacher candidate, Social Studies education

¹ Bu çalışma, 3-6 Haziran 2015 tarihleri arasında II. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü., acevdet@marmara.edu.tr

³ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD., kaya.yilmaz@marmara.edu.tr

GİRİŞ

“Sosyal Bilgiler, sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır.” (Doğanay, 2005, 17). Bu açıdan bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi birçok disiplini içerisinde barındırmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin kapsamındaki disiplinlerden birisi de tarihtir. Tarih; insanlık için çokça işe yarayan ve toplumsal hafızanın gerekliliği noktasında olmazsa olmaz bir disiplindir. Bununla birlikte, tarih derslerinde ele alınan hususlar, farklı disiplinlerin ihtiva ettiği konular kadar elle tutulur türden değildir (Stearns, 2009, 118-119). Bu durum, tartışılması ve aşılması gereken önemli bir sorun olarak tarih eğitimcilerinin karşısında durmaktadır.

Dün, bugün ve yarın arasında kesintisiz bir ilişki kuran tarih disiplini ile Türkiye’de çocuklar ilk kez ilköğretim 4. sınıfta Sosyal Bilgiler dersi adı altında karşılaşılır (Şimşek, 2005, 2). Sosyal bilimler arasında toplumsal hafızanın bir gereği olarak, insanlığın geldiği pozisyonu, bugünü ve geleceği anlama noktasında hayati bir misyon üstlenen tarih dersi (Yıldız, 2003, 181), doğası gereği eğitim sistemi içerisinde diğer derslere nazaran oldukça farklı problemleri olan (Bal, 2011, 373) zor ve karmaşık bir disiplindir. Bilhassa ilköğretimdeki tarih konuları, ortaöğretimden farklı sunulmalıdır. Bu zorunluluğun birçok nedeni mevcuttur. Bu nedenlerin en önemlisi ise bu çağdaki çocuğun gelişim evrelerindeki farklılığıdır. Bu düzeydeki tarih konuları, öğrencilerin daha önce gördükleri Hayat Bilgisi dersinde işlenen konulara nazaran farklıdır. Zira Hayat Bilgisi dersleri hayatın içindedir ve bir o kadar somut konuları içerir. Öğrenciler bu derste gördükleri konularla okul dışı yaşamlarında da sıklıkla karşılaşmaktadır (Şimşek, 2005, 2-3). Ancak Sosyal Bilgiler öğretiminde önemli bir yer tutan ve birçok öğrencinin ajandasında oldukça düşük nota sahip olan tarih dersi (White ve White 2000, 28), eğitim sistemi içerisindeki en meşakkatli disiplinlerden birisi olarak tanımlanır (Safran, 2009, 8). Bu durumun alan eğitimcileri tarafından önemsenmesi ve tetkik edilmesi önemli bir zorunluluktur. Nitekim modern ülkelerde bu sıkıntılar göz ardı edilmemiş ve son otuz yılda tarih eğitiminde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu değişimler doğrultusunda öğrenci pasif konumdan çıkarılarak, ona tarihi düşünen, yorumlayan, araştıran ve yazan bir rol biçilmiştir (Yıldız, 2003, 185). Özellikle de ilk ve ortaöğretimde öğrencilerin geçmişte yaşanmış olaylarla ilgili tarihsel kanıtlara bizzat ulaşmasını sağlamak, onları değerlendirmek, sorgulamak ve böylece kendi tarihsel bilgilerini inşa etme becerisini kazandırmak, bu yeni eğitim felsefesinin asıl amaçlarından biri haline gelmiştir (Doğan ve Dinç, 2007, 198).

2005 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, öğrencilerin yazılı ve yazılı olmayan kaynakları yerinde görmesi, sebep-sonuç ilişkisi içerisinde belgelere dayanarak muhakeme gücü kazanması, sonuçlara ve gerçekliğe kendi adımlarıyla ulaşması için çeşitli eğitim yaşantılarının hazırlanması amaçlanmıştır (MEB, 2005). Böylece ilköğretim seviyesindeki öğrenciler için tarih dersini, sözel ve soyut sembollerin ağırlıklı olarak kullanıldığı sıkıcı bir ders formatından kurtarmak ihtiyacı hâsıl olmuştur. Etkili bir tarih dersi icra edebilmek için tarihsel bilginin muhtevasına uygun olarak tarihsel alanların ve müzelerin bizzat işin içine katılması gerekmektedir (Şimşek, 2003, 145). Tarihi çevreler bu amaç doğrultusunda anlamlı öğrenme ortamları oluşturma hususunda oldukça hassas bir görev üstlenmektedir.

“Tarihi çevre, tarih öncesinden günümüze değin değişik coğrafya ve zaman diliminde yaşamış insan topluluklarının yaratmış olduğu uygarlıkların ürünü olup, bu uygarlıkların yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve kültürel özelliklerini yansıtan yerleşim yerleri ve bu yerleşim yerlerinin kalıntılarıdır.” (Özteke, 2004, 12). Yer veya su altında bulunan muhafaza edilmesi gereken tarihi ve kültürel değerler taşıyan tarihi çevreler (Alkış ve Oğuzoğlu, 2005b, 348; English Heritage, 2005, 3), içinde yaşadığımız çağı anlamaya ve kendimizi tanımaya zemin hazırlayan, geçmişe dair birçok ayrıntıyı barındıran önemli ortamlardır (Altun, 2006, 10). Zira bu çevreler, toplumların çağlar boyu içinde yaşadıkları yerlere nasıl dokunduklarını, bu bölgelerde ne yönde izler bıraktıklarını, zaman içinde bu toplumların nasıl ve ne yönde mesafe kat ettiklerini, başarılarını ve başarısızlıklarını gösteren en somut tarihi belgelerdir (Embree ve Stevens, 2005, 3; The Historic Environment: A Force for Our Future, tarihsiz, 7). Ata (2002, 58) tarihi çevrelerin geçmişte yaşamış insan topluluklarının yalnızca çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere inşa ettiği yapılardan ibaret olmadığını söyler. O’na göre tarihi mekânlar anıt mezar, çeşme, medrese, türbe, saray, kilise, havra, cami vb. ibadethanelerden oluştuğu gibi “bir ulusun kaderine yön vermiş bir olayın ve savaşın geçtiği bir yer” veya önemli bir tarihsel şahsiyetin doğup büyüdüğü bir mekân da olabilir. O halde Türkiye özelinde düşünüldüğünde, geçmişte yaşamış büyük uygarlıklardan kalan önemli anıtlar, su kemerleri kiliseler, camiler, mezarlık, külliye, türbe ve saraylar (Demirkesen, Özlüdemir ve Demir, 2005, 4) ile önemli tarihsel olayların yaşandığı Gelibolu Yarımadası ve Malazgirt Ovası da birer tarihi çevredir. Bu açıdan tarihi çevreler, aynı zamanda toplumsal başarıların ve mağlubiyetlerin resmedildiği bir tablo niteliğindedir.

Ancak bu mekânlar mesnetsiz modernleşme, sağlıksız kentleşme ve ölçsüz sanayileşme ile birlikte insanoğlu tarafından tahrip edilmeye başlanmış ve telafisi mümkün olmayan sonuçlar ortaya çıkmıştır (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007, 205; Alkış ve Oğuzoğlu, 2005b, 348; Altun, 2006, 19; Ata, 2002, 63; Sayan, 1994, 48). Bu duruma emperyalist güçlerin kutuplaştırıcı vekalet savaşları, bunlara bağlı olarak ortaya çıkan terör örgütlerinin eylemleri ve bizzat küresel güçlerin kendi yıkıcı faaliyetleri eklendiğinde, modern zamanlarda tarihsel çevrelerin tahrip edilmesi sürecinin artarak devam

ettiği görülmektedir. Halep, Musul Bağdat ve daha nice kadim kentte sayısız tarihi mekân, post-emperyalist devletlerin doymaz iştahları dolayısıyla yok olmaya devam etmektedir.

Şüphe yoktur ki toplumlar, geçmişlerinin sergilendikleri bu tablolara sahip çıktıkları ve onları modern hayatın gerekleriyle bağdaştırdıkları oranda kendi kimliklerini muhafaza edebilmektedir (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007, 207). Ancak bir coğrafyada bulunan tarihsel kalıntıların, hangi medeniyete veya topluma ait olduğuna bakılmaksızın, korunması ve gelecek nesillere aktarılmasının bir insanlık görevi olduğu da unutulmamalıdır (Sayan, 1994, 49). Kadim halk ve uygarlıkların, sosyo-ekonomik durumlarından yaşam felsefesi ve estetik duyarlılıklarına kadar birçok izler taşıyan tarihi çevrelerin (Özteke, 2004, 13) korunması ve tarih eğitiminde aktif bir şekilde kullanılması, devlet politikası haline getirilmelidir. Bu açıdan kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarımının oldukça kritik bir insani vazife olduğu gerçeği göz ardı edilmemeli, bu türden çevrelerin tahribi meselesi uluslararası platformlarda gündemde tutulmalıdır. Zira tarihsel mekânların yedeği yoktur, bu nevi çevrelerdeki tahribatın telafisi ise mümkün değildir. Bu bağlamda bireysel ve kitlesel boyutlarda, tarihi çevre bilinci oluşturulmalı ve bu bilinç, çeşitli enstrümanlarla yaygınlaştırılmalıdır.

Bireylerde oluşturulmak istenen tarihi çevre bilinci, “insanların yaşadıkları çevredeki tarihi eserlerin farkında olarak bunlara karşı duyarlı olup, koruması ve gelecek kuşaklara bozulmadan aktarabilmesi için temel bilgi, görüş ve tutuma sahip olması durumu” diye tanımlanabilir (Özteke, 2004, 15). Bireylerde ‘tarih bilinci’ oluşturmak adına gerçekleştirilen tarihi çevre eğitimiyle; Türkiye’de ve dünyada var olan tarihsel mirası asgari düzeyde bilen, bunlara karşı duyarlı olan, tarihi çevrelerin maruz kaldığı sorunların farkında, bu problemlere çözüm üretebilen, istekli gayretli ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır (Alkış ve Oğuzoğlu, 2005a, 25). Tarihi çevre bilincinin kazandırılmasında kullanılması gereken başat araçlardan biri, belki de en önemlisi eğitimidir. Tarih bilincine sahip bireyler yetiştirmek için öğrencilere onlarca sayfa kitap okutmak yerine onları tarihi çevreyle buluşturmak, hedeflere ulaşmada daha etkili bir yoldur. Zira öğrenme ortamına ne kadar çok duyu organı katılırsa öğrenme eylemi o kadar hızlı gerçekleşir ve o denli kalıcılığı yakalar. Tarihi çevrelerle tarih öğretiminde, farklı etkinliklerle beş duyu organı aynı anda harekete geçeceğinden öğrenciler de geçmişte yaşanmış olayları bizzat tecrübe edebilirler (Westergren, 2009, 4). Böylece kişiler, kendi geçmişleriyle bir diyalog halinde tüm duyu organlarına hitap eden derinlemesine bir tarih öğretimi içerisinde kendilerini bulacaklardır. Bu derin etkileşim sayesinde öğrenciler, bir taraftan geçmişte yaşamış toplumların/bireylerin günlük pratiklerine dair somut bir bilgi sahibi olurken, öte yandan bu gözlemlerini kendi içerisinde bulunduğu çağın şartlarıyla mukayese etme imkânına sahip olurlar (Ata, 2002, 109). Dolayısıyla birey, tarihi çevrelere ilk adımını attığı andan itibaren âdeta bir araştırmacı edasında geçmişten bugüne yaşanan değişimi keşfeder, bu dönüşümü daha iyi analiz etme ve yorumlama imkânı bulur. Ayrıca tarihi yapılar hakkındaki bilgiler, karşılaştırmalı tarih analizi ve kültürel materyallerin anlaşılmasını kolaylaştırarak, somut bir tarih öğretimi anlayışı tesis edilmesine zemin hazırlar (McClelland, 1994, 9).

Tarihi mekânlarla öğretim, geleneksel tarih öğretim tekniklerinin ötesindedir ve onları tamamlayıcı bir görev üstlenir. Böylece kitaplardaki soyut konular, günlük hayatın bir parçası haline gelir, öğrencilerin bu bilgilerle gerçek mekânlar arasında daha güçlü bir ilişki kurması sağlanır (Boland, 1994, 33). Özetle, tarihi çevrelerde bulunarak geçmişin hakikat ve doğrularını öğrenme imkânı, sınıflarda geleneksel olarak işlenen tarih derslerine oranla daha fazladır (Horton, 2000, 4). Tarihi yerler, öğrencilerin tarihe ilgisini artırır ve farklı kültürleri öğrenme merakı içine girmelerini sağlar. Bu sayede onlar, kendi kültürleri ile farklı kültürler arasında bağlantı kurabilirler (Boland, 1994, 33). Bundan dolayı öğrencilerde sürekliliği olan bir merak duygusu geliştiren, öğretmenleri ve öğrencileri tarihe motive ederek, önemli bir misyon üstelenen tarihi çevrelerin (White ve White, 2000, 30), tarih öğretiminde sıklıkla kullanılması etkili bir tarih öğretiminin oluşmasına zemin hazırlar; öğrenmeyi zevkli ve eğlenceli bir aktiviteye dönüştürür (Altun, 2006; Çulha, 2006; Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009; Işık, 2008; Şahin, 2011). Kısaca yaşadıkları yerlerin tarihsel gelişimini daha fazla öğrenme merakı oluşturarak, onlara bu yönde ilham aşılayan ve düzenli bir değişim süreci geçiren insanlık tarihini daha iyi anlamalarına yardımcı olan tarihi çevrelere düzenlenen eğitim gezileri (Percoco, 2000, 16), tarih öğretimi sıkıcılıktan kurtararak öğrenciler için sevilen eğlenceli bir hale dönüştürür.

Tarihi yerlerde buldukları zaman bir tarihçi gibi davranan, sorgulayan, araştıran ve geçmişle bugün arasında somut köprüler kurarak kendi kişisel çıkarımlarında bulunan öğrenciler, tarihi çevreler vasıtasıyla geçmişle duygusal bir bağ oluşturarak tarihteki olayları ve insanları anlamaya çalışır (Boland, 2002, 19). Zira tarihi mekanlara düzenlenen geziler, geçmiş yaşantılara gerçeklik katarak hemen her yaş grubundaki bireyleri tarih öğrenmeye karşı güdüler (Horton, 2000, 4). Ayrıca, tarihi çevrelerin, geçmişin yaşanmışlıklarını zihinlere derinlemesine kazımak ve geçmişi daha çok bilmek adına, öğrencilerin ufuklarını genişletmek gibi bir güçleri bulunmaktadır (Boland, 1993, 1). Bu sayede öğrenciler, bir yandan tarihi olayları analiz ederken diğer yandan zihinlerinde oluşan sorulara cevap aramak için harita ve çeşitli resimleri okumaya çalışırlar. Böylece geçmişin yaşantılarını zihinlerinde canlandırır ve aktif bir öğrenmenin gerçekleşmesini sağlarlar (Callentine, 2000, 17). Kısaca tarihi çevreler, öğrenmenin sorumluluğunu öğrenciye vererek onun gerçek bir araştırmacı kimliğine bürünmesine önayak olur. Yapılan birçok araştırmanın (Işık, 2008; Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009; Percoco, 2000; Şahin, 2011; Çulha, 2006; Özteke, 2004; Altun, 2006; Olio, 2000; Kabapınar, 1991)

sonuçları arasında gösterilen tarihi çevrelerle tarih öğretiminin, öğrencilerde akademik başarı, bilgi ve çeşitli becerileri arttırdığı gerçeği unutulmamalı, tarih dersleri tarihi çevrelerden bağımsız olarak öğretilmemelidir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Zengin tarih ve derin bir kültürel mirasa sahip olan Türkiye’de, maalesef tarihçilik ve tarih eğitimi aynı oranda gelişme göstermemiştir. ‘Geleneksel tarih öğretimi’ direnci kırılmamış, kanıt temelli, empatik ve eleştirel tarih eğitimi anlayışına yönelik duyarsızlık devam etmiştir. Her ne kadar 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına yapılandırmacı eğitim anlayışı hâkim olsa da özellikle tarih dersi ve konularına yönelik eğitim-öğretim faaliyetlerinde davranışçı paradigma varlığını bugün dahi tartışmasız bir şekilde sürdürmektedir. Oysa yaşanan dönüşümler ve yenilikçi tasarımlar, programlara inhisar edilmemelidir. Geçmiş, bugün ve gelecek arasında, çok önemli ilişkiler halkası kurmayı hedefleyen tarih disiplininin, çağdaş eğitim anlayışları doğrultusunda uygulanması, konularının farklı yöntemler kullanılarak sunulması öğrencilerin derslere daha etkili güdülenmesini sağlayacağından oldukça önemlidir. Bu güdüyü sağlayacak olan en önemli tarih öğretimi metotlarından biri gezi-gözlem, bir başka ifade ile tarihin tarihi mekânlarla öğretimidir.

Tarihi çevrelerin, tarih öğretiminde kullanımına yönelik İngiltere’de ve görece fakir Amerika Birleşik Devletleri’nde önemli uğraşlar verildiği görülmektedir. Bilhassa ABD’de National Park Service, National Trust for Historic Preservation, Annual Meeting of the American Historical Association gibi kurumlar, ülkelerinde var olan tarihsel çevrelerin, eğitim öğretim sürecinde aktif kullanımı üzerine çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar. Ancak bu çalışmalar genellikle ya National Trust for Historic Preservation ve National Park Service gibi kurumlarda çalışan öğretmenlerin, tarihi çevrelere düzenledikleri okul gezilerinin ya da TwHP (Teaching with Historic Places) tarafından hazırlanan tarihi çevre programları aracılığıyla sınıflarda işlenen tarih derslerinin ardından öğrencilerin kendi gözlem ve tecrübelerini yazdıkları bilimsel çalışma formatından uzak, lakin sunduğu pratik öneriler ve ortaya koyduğu tecrübeler açısından önemi yadsınamaz çalışmalardır. Bahsi geçen kurumların çalışmaları dışında, ilgili konu üzerine yapılan yabancı araştırmaların önemli bir kısmının ise literatür taramasıyla sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Nispeten daha az olan görgül çalışmalar ise Türkiye özelinde bir söyleme sahip değildir.

Tarihi mekânlar noktasında oldukça zengin bir birikime sahip olan Türkiye’de ise mevcut kaynakların öğretim amaçlı kullanımına dair yapılan çalışmalar yetersizdir. Müze eğitimi ve yerel tarih çalışmaları ile ilgili araştırmaların sayısı fazla olsa da bu çalışmalar genelde bir birinin tekrarı mahiyetindedir ve özgün bir sonuç ortaya koymaktan uzaktır. Ayrıca tarihi çevre eğitimi, müzeleri de içine alan çok daha geniş bir kavramdır ve müze eğitimi çalışmalarından belli noktalarda farklılık gösterir. Tarihi çevreler üzerine Türkiye’de yapılan çalışmalar, literatürdeki eksikliği kapatmaktan uzaktır. Yanı sıra söz konusu çalışmaların çoğu, nicel (Dikyol, İnce ve Usta, 2011; Şahin, 2011; Özteke, 2004; Işık, 2008; Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009; Bal, 2011; Ata, 2002; Alkış ve Oğuzoğlu, 2005a ve Altun, 2006) ve öğrenci (Filiz, 2010; Meydan ve Akkuş, 2014; Alkış ve Oğuzoğlu, 2005a; Altun, 2006; Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009; Işık, 2008; Özteke, 2004 ve Şahin, 2011) odaklıdır. Ancak nicel çalışmalar genellikle ‘ne kadar’, ‘ne kadar sık’, ‘ne kadar yaygın’ gibi sorulara yanıt arar, ‘niçin’ ve ‘nasıl’ sorularına cevap verme kaygısı taşımaz. Oysa Türkiye’de katılımcıların ilgili konu üzerine bakış açılarını derinlemesine ortaya koyan ve bunları betimleyen nitel ve öğretmen/adayı odaklı bazı çalışmalar (Galip, 2015; Çepni ve Aydın, 2015; Avcı ve Öner, 2015; Çengelci, 2013 ve Kamçı, 2015) son birkaç yıl içinde gerçekleşmiş ve literatürde kendisine yer bulmuştur. Ancak bu çalışmalar ya desen açısından ya da araştırma alt problemleri noktasında bu çalışmadan farklılık gösterir. Bu araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının tarihi çevre eğitime yönelik tutum, algı ve yaklaşımlarını derinlemesine ortaya koymaya çalışan, bu alan yazındaki boşluğu bir nebze olsun doldurmayı amaçlayan, mütevazı bir adım niteliğindedir. Bu kapsamda araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Sosyal Bilgiler öğretmen adayları tarihi çevre kavramını nasıl algılamaktadır?
- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının tarihi çevreyi korumaya yönelik duyarlılıkları ne yöndedir?
- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına göre İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programının, tarihi çevre bilincini geliştirme hususundaki rolü nedir?
- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, öğrencilerde tarihi çevre duyarlılığını geliştirmeye yönelik sınıf içi ve sınıf dışı etkinlik önerileri nelerdir?
- Sosyal Bilgiler öğretmen adayları, lisans eğitimi sırasında eriştikleri tarihi çevre eğitimini nasıl değerlendirmektedir?
- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına göre tarihi çevre eğitimi bireysel anlamda kişiye neler kazandırır?

YÖNTEM

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının tarihi çevre eğitime yönelik görüşleri kapsamında; tarihi çevre algıları, tarihi çevrelere yönelik duyarlılıkları ve ilgili cari programların bu bağlamdaki durumunun belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılar

Nitel araştırmalarda genelleme yapmak gibi bir kaygı olmadığından, evreni temsil edecek büyüklükte bir katılımcı grubu ile çalışma telaşına düşülmez (Glesne, 2012, 59; Creswell, 2003, 185). Zira söz konusu desende asıl önemli olan katılımcı görüşlerinin derinlemesine ele alınmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 49). Bu amaçla bu çalışmada katılımcılar sekiz kişiyle sınırlandırılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Bulut Üniversitesi (rumuz) Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğrenim gören 3 ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Bunların dördü kız, dördü erkektir. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örneklem seçimi tercih edilmiş, mümkün olduğu kadar farklı ilgi alanları ve başarı düzeylerine sahip öğrenciler arasından seçilmesine özen gösterilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 108). Çünkü nitel araştırmacılar derinlemesine çalışmayı amaçladığından zengin veri kaynaklarına yönelir ve seçici davranır (Patton, 1990, 169). Bu zengin çeşitlilik araştırmaya iki temel avantaj sağlar. Bunlardan ilki, örnekleme müdahil olan her durumun kendine has boyutlarının derinlemesine tanımlanmasıdır. İkinci avantaj ise değişik özellikler arz eden durumlar arasında beliren ortak temalar ve örüntülerin tespitidir (Patton, 1990, 172). Her bir katılımcı gönüllü bir şekilde araştırma sürecine katılmayı kabul etmiştir. Gizlilik ilkesi ve araştırma etiği bağlamında katılımcıların kimlikleri ifşa edilmemiş (Glesne, 2012, 158), erkek katılımcılara 1, 2, 3, 4 kız katılımcılara da 5, 6, 7, 8 rumuzları verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada tercih edilen nitel araştırma yöntem ve prosedürü kapsamında, veri toplama aracı olarak çoğu nitel çalışmada olduğu gibi yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır (Merriam, 2013, 259). Araştırmanın problem cümlesi odağında, literatür taramasına dayalı olarak bir yarı-yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan form, uzman görüşüne sunulmuş, alınan dönütler doğrultusunda hazırlanan sorular tekrar düzenlenmiştir. Bu kapsamda amacına ulaşmadığı ya da çok genel kaldığı düşünülen kimi sorular revize edilmiş, bazı sorular ise görüşme formundan çıkarılmıştır. Ardından ilgili forma yeni sorular ilave edilmiştir. Yapılan her bir görüşme için verilerin eksik veya yanlış toplanmaması hususunda hassasiyet gösterilmiştir. Bu hassasiyete binaen mülakatlar esnasında ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Böylece konuşulan tüm konulara dair yapılacak olan olası analizler, garanti altına alınmıştır (Merriam, 2013, 105). Görüşme esnasında katılımcılara sonda sorular da yöneltilmiştir (Punch, 2014, 166-167). Zira yarı yapılandırılmış görüşme sürecinde görüşmeci, mülakatın gidişine göre sorular sorabilme esnekliğine sahiptir (Mayring, 2001, 72). Kayıt cihazının kullanılması için katılımcılardan izin alınmıştır (Glesne, 2012, 156). Sekiz öğrenciyle yapılan bu görüşmelerin toplam süresi takriben 5 saattir. Ses kayıtları bizzat araştırmacılar tarafından bire bir metne dökülmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi nitel araştırma yöntem ve usullerine göre yapılmıştır. Bu kapsamda veriler betimsel analiz yöntemine tabi tutulmuştur. Bu yaklaşımda elde edilen verilerin, önceden tasarlanan araştırma sorularının işaret ettiği temalara göre düzenlenip yorumlanması gerekir. Bunun yanında temalar, görüşme esnasında katılımcıya yönlendirilen sorular dikkate alınarak da belirlenebilir. Amaç, elde edilen bulguları sistematik olarak ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya yansıtılabilmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 224). Buna göre öncelikle her bir görüşme metni baştan sona okunmuştur. Daha sonra yapılan ikinci incelemede ise kodlama süreci gerçekleştirilmiştir. Kodlamalar yapılırken katılımcıların kullandığı kelime öbeklerine ve kavramlara öncelik verilmiştir. Zira verilerden yola çıkarak oluşturulan kodlar araştırmacının, katılımcının ya da literatürdeki kavramın bizzat kendisi olabilir (Merriam, 2013, 170). Bu ifadelerin yetersiz kaldığı noktalarda ise katılımcıların meramlarını güçlü bir şekilde ortaya koyacak kavram ve kelimeler kod olarak kullanılmıştır. Bu kodlar arasındaki benzerlik ve farklılıklardan yola çıkarak ilgili kodlar bir araya getirilmiş ve oluşturulan kategoriler temalarla ilişkilendirilmiştir (Merriam, 2013, 173). Böylece elde edilen sistemli veriler üzerinden örüntülere ulaşılmıştır. Ayrıca verilerin sunumunda katılımcı görüşlerini daha nesnel bir zaviyeden yansıtılabilmek amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

BULGULAR

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları Tarihi Çevre Kavramını Nasıl Algılamaktadır?

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ifadeleri incelendiğinde, tarihi çevre kavramına yabancı olmadıkları; bununla birlikte onların tarihi çevreye yönelik algılarının değişiklik arz ettiği görülmüştür. Kimi katılımcılar bir alanın tarihi çevre

olarak nitelendirilebilmesi için o bölgede geçmişten bu güne gelen birtakım tarihi yapıların bulunması gerektiği üzerinde durmaktadır. Bazı katılımcılar ise tarihi çevreleri toplumların ekonomik, sosyal ve siyasal biçimlerine yön veren önemli olayların yaşandığı yerler olarak ifade etmektedir. Geçmişten gelen bir fiziki yapının var olması gerektiğini düşünen katılımcılardan 6; *“Bir sokaktaki tarihi bir çeşme ya da ne bileyim eski bir yapı eski değişik bir çiftlik kümbet şeklinde mesela evler”* ifadelerini kullanarak kendi tarihi çevre algısını ortaya koymuştur. Yine benzer bir görüşü öğretmen adaylarından Katılımcı 8, *“tarihi çevre deyince aklıma hep şey geliyor hani kültürel ve tarihi kalıntılar, tarihi eserlerin bulunduğu alanlar”* şeklinde dile getirmiştir. Üzerinde toplumsal hayatı derinden etkileyen birtakım olayların yaşanması gerektiği fikrini benimseyen katılımcılardan 1: *“Dandanakan savaşının yapıldığı yer önemlidir. Bedir Savaşı'nın yapıldığı yer de önemlidir. Bu yerler tarihi çevre olarak geçer. Üstünde kalıntı olmamasına rağmen bu yerlere tarihi çevre denmesinin nedeni bir insan eli değmiş bir olay yaşanmış. Önemli olan insan hayatı etkileyebilecek olayların olması.”* sözleriyle fiziki ortamdan ve yapılardan ziyade toplumların kaderine yön verecek önemli kırılmaların yaşanmışlığı üzerinde durmuştur. Öğretmen adaylarından Katılımcı 5 ise benzer bir hususa değinerek, tarihi çevreyi *“İnsanın içinde bulunduğu ve insanı etkileyen geçmişten gelen”* alanlar olarak nitelendirir. Katılımcılardan 7 de benzer yönde *“Bir kere geçmişte çok önemli şeylerin olması lazım orada. Tarihin yönünü değiştiren”* ifadelerini tercih ederek geçmişten bu güne gelen eserlerin var olduğu ancak muhakkak *“Geçmişte bugüne yön veren olayların olduğu”* bir yer olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Öğretmen adaylarına göre bir yerin tarih çevre olarak tanımlanabilmesi için iki husus şarttır. Bunlardan birincisi bu çevrelerde geçmişten bugüne gelen fiziki mekânların olması, ikincisi ise üzerinde insan topluluklarının yaşamlarına yön veren olayların yaşanması gerekir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Tarihi Çevreyi Korumaya Yönelik Duyarlılıkları Ne Yöndedir?

Tarihi çevre duyarlılıklarının belirlenmesi amacıyla katılımcılara kendilerini kültür ve turizm bakanı olarak düşünmeleri ve bu türden çevreler için bakan olarak neler yapmayı arzu ettikleri sorulmuştur. Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde genellikle sit alanlarının dışında kalan bakımsız tarihi yapıların korunması, yıkılan ya da deforme olan tarihi yapıların restorasyonu ve halkın tarihi çevreler hususunda eğitilmesi konularının öne çıktığı görülmüştür. Tarihi çevreleri korumaya yönelik var olan problemleri sıralayan katılımcılar, ardından var olan bu problemleri çözüme adina yapılması gerekenleri anlatmıştır. Bu problemlerden biri olan bir kısım katılımcının üzerinde ısrarla durduğu ‘tarihi yapıların kendi kaderlerine terk edilme’ konusu onlara göre oldukça önemlidir. Öğretmen adayları, Anadolu’da kaderleri doğaya ve bu konuda yeteri bilince sahip olmayan yerel halkın ellerine terk edilmiş olan tarihi yapıların varlığından dolayı üzüntü duyduklarını belirtmişlerdir. Bu yönde kaygıları olduğu görülen öğretmen adaylarından Katılımcı 6 bu durumu şu sözlerle gözler önüne sermektedir: *“Kazı olayı bittikten sonra orası yarı harap edilmiş olarak kış boyunca öylece kalıyor. İnsanlar oralara zarar veriyorlar. İşte çöp döküyorlar. O kazı alanlarına çeşitli şekilde zarar vererek kullanıyorlar.”* Bir diğer Katılımcı 8 *“Bunlar hiç hoş olmayan görüntüler. Oraya olan ilgiyi de azaltıyor.”* sözleriyle benzer yöndeki bir durumun kendinde ve kamuoyunda oluşturduğu rahatsızlığı ortaya koymaktadır. Katılımcıları rahatsız eden bir diğer mesele ‘restorasyon’ konusudur. Alelade bir onarımdan çok daha farklı bir iş olan restorasyon, bir toplumun adeta hafızası niteliğinde olan tarihi yapıların gelecek nesillere aktarılmasını amaçlayan bir koruma ve kollama faaliyetidir. Onlara göre şehir kültürü ve şehir kimliğinin önemli bir parçası olan tarihi yapıların korunması ve onarılması sürecinde, gerekli teknik bilgi ve teknolojilerin, profesyonel ekiplerce kullanılmaması ve kullanılan malzemelerinin onarılan yapının aslına uygun olarak seçilmemesi bir problemdir. Bu konuda yine Katılımcı 8 şunları söylemiştir: *“Restorasyon çalışmalarında dikkat edilmesi gereken şeyler var. Mesela bir tarihi kalıntı onarılırken onun tarihi dokusunu kaybetmemesine, olduğu şekliyle muhafaza etmesine dikkat etmeliyiz. Bu onarım şeklinde bazen öyle boyutlara geliyor ki hani tarihi eseri onarım derken yeni baştan bir eser ortaya çıkartabiliyor.”* Katılımcı 2 ise bu konudaki fikirlerini şu sözlerle anlatmaktadır: *“Bugün tarih yapıları baktığımızda üzerine hiç de tarihi olmayan yapılar ekleniyor. Orijinal dokusunu bozmayacak şekilde yeninden yapılanması lazım.”* Tarihi çevre konusundaki hassasiyetlerinin yoğun olduğu görülen katılımcılardan 1, 2, 3, 4, 6 ve 8’in üzerinde durdukları bir diğer önemli husus çeşitli basın yayın kuruluşları aracılığıyla ve uzmanlar tarafından verilecek sempozyum, konferans, panel, açık oturum gibi akademik içerikli toplantıların organizasyonları ile halkın tarihi çevreler konusunda eğitilmesidir. Katılımcılar, halkın bu konuda tertip edilen eğitsel organizasyonlara katılımı sağlanarak okullarda verilen örgün eğitime paralel olarak yaygın eğitsel faaliyetlerin sürdürülmesi gerektiğini söylemişlerdir. Mesela katılımcılardan 4, bu yöndeki görüşlerini *“Bakan olsaydım ilk önce tarihi çevre üzerindeki araştırmalara göz atardım. Daha sonra tarihi çevrenin önemi için paneller, seminerler, konferanslar gibi etkinlikler düzenleyerek ben ve çevremdeki insanların bu konu üzerinde ne kadar hassasiyet olduğunu öğrenmelerini isterdim”* biçiminde ifade etmiştir. Katılımcı 3 ise eğitsel organizasyonların yanı sıra medyanın gücüne dikkatleri çekerek *“Nasıl ki günümüzde su sorunundan dolayı sürekli televizyonlarda kitle iletişim araçlarından bilgi veriyoruz. TV'nin gücü çok önemlidir. Aynı şekilde tarihi çevrenin önemi hakkında çeşitli seminerler verilebilir”* ifadelerine yer vermiştir. Görüşmecilerin bu konuda oldukça hassas oldukları anlaşılmaktadır. Özetle katılımcılara göre tarihi çevre bilincini topluma yayma noktasında görsel medyanın rolü önemlidir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Tarihi Çevre Bilincini Geliştirme Hususundaki Rolü Nedir?

Öğretmen adaylarından Sosyal Bilgiler Öğretim Programını tarihi çevre eğitimi açısından değerlendirmeleri istendiğinde katılımcıların, Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı'na dair birbirinden farklı konulara değindikleri görülmektedir. Burada öne çıkan husus ise çoğu katılımcının program ile ders kitabı ve öğretmen uygulamalarını birbirine karıştırmalarıdır. Öğretmen adaylarına Sosyal Bilgiler Öğretim Programına dair düşünceleri sorulduğunda Katılımcı 1, 2, 5, 7 ve 8'in Sosyal Bilgiler ders kitaplarını değerlendirdikleri dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu durumda öğretmen adaylarının programın ne olduğuna dair fikirlerinin net olmadığını söylemek mümkündür. Örneğin Katılımcı 5 *"Ben şu an stajdan geldim. Kitaba baktığımda tarihsel çevre diye bir şey yok. Bu konularda çok eksiklikler var. Bu konuyla ilgili bir ünite olmalı bence."* ifadeleriyle kendisinden beklenen programa dair görüşlerinden farklı olarak Sosyal Bilgiler kitabını değerlendirmiştir. Keza Sosyal Bilgiler kitabında tarihi çevre eğitimine yönelik bir ünitenin olması gerektiğinden bahseden Katılımcı 1 ise, Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bu konuda *"eksik ve yetersiz"* kaldığı kanaatindedir. Katılımcı 7 de aynı soruya şu yönde açıklamalarla yanıt vermiştir: *"Geçen sene yine bir ödevimizde kitabı karıştırmıştık. Gördüğüm kadarıyla görsellik ön plandaydı. Hani yazıya az, küçük küçük bilgiler genellikle görsellik ön planda ve öğrenci insan birey, gördüğünü unutmuyor."* Açıklamalardan anlaşılmaktadır ki Katılımcı 7 de tıpkı Katılımcı 1, 2, 5 ve 8 gibi program yerine kitaplar üzerinde durmuştur.

Programı tarihi çevre eğitimi bağlamında değerlendiren ve bu noktada olumlu gelişmelerin yaşandığını belirten katılımcılar da mevcuttur. Öğretmen adaylarından Katılımcı 6 ve 8, yapılandırmacı eğitim felsefesinin benimsenmesiyle birlikte oluşturulan 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında tarihsel çevre açısından birtakım gelişmelerin yaşandığı yönünde görüş beyan etmişlerdir. Katılımcı 6 bu yöndeki görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: *"Yeni yapılandırılmış programa göre Sosyal Bilgiler Programını incelediğimizde tarihi çevreyi korumaya yönelik güçlü yönler daha fazla, eski programa göre."* Katılımcı 6 bu husustaki kanaatlerini şu sözlerle desteklemektedir: *"İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler Programı'nda, müze ödevi, müze gezisi diye bir etkinlik var. Çocukları alıp bir müzeye götürülerek, onlara hem tarihi çevreyi tanıtmış hem de müzede eserleri inceleyerek geçmiş hakkında bilgi edinme..."* Gerçekten de MEB tarafından yayımlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları kısmında 'müze ile eğitim' ve öğrencilerin ilgilerini, ihtiyaçlarını, beklentilerini, hazırbulunuşluk düzeylerini ve bir başka ifade ile ön bilgilerinin önemseyerek yapılması planlanan çevre gezileriyle öğrencilerde daha kalıcı bir öğrenmenin sağlanması amaçlanmıştır. Görüldüğü gibi Katılımcı 6, tarihi çevre eğitimine yönelik programa dair algısını öğretmen uygulamalarıyla değil; ancak programın amaçladığı gerçeklerle açıklamıştır. Öğretmen adaylarından Katılımcı 8 ise 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında tarihi çevre üzerinde yeteri kadar durulduğunu söylemiştir. Katılımcı düşüncelerini şu ifadelerle açıklamıştır: *"Aslında yeni programda yeterince yer aldığını düşünüyorum. Çünkü dediğim gibi geçmişteki programlara baktığımız da çok da yeterli düzeyde değildi. Fakat bugünün programına baktığımızda tarihi bilinçle birlikte tarihi çevreye verilen önem de artmış."* Ancak Katılımcı 8, fikirlerini destekleyici somut örnekler vermemiştir.

Öğretmen Adaylarının Öğrencilerde Tarihi Çevre Duyarlılığını Geliştirmeye Yönelik Sınıf İçi ve Sınıf Dışı Etkinlik Önerileri Nelerdir?

Öğretmen adayları, tarihi çevre bilincini öğrencilere kazandırma noktasında klasik/davranışçı öğrenme yaklaşımlarından, öğretmene ve ders kitabına bağlı bir eğitim anlayışından uzaklaşmanın önemini ve gerekliliğini vurgulamışlardır. Katılımcıların tamamı, yapılandırmacı öğretim yöntemleri üzerinde durarak aktif öğrenme, yaparak yaşayarak öğrenme, iş birliği öğrenme gibi stratejilerin, özellikle çevre bilinci kazandırma noktasında, öğrenci üzerinde etkisinin büyük olduğunu dile getirmiştir. Bu durumda 2005 İlköğretim Programı ile Türkiye'de resmi bir boyut kazanan yapılandırmacı eğitim yaklaşımının, öğretmen adayları tarafından benimsendiği ve onların öğrenci merkezli eğitim yöntemlerini kullanmaya istekli oldukları görülmüştür. Öğrencilerin pasif duruma düştüğü, öğrenme ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığının belirsiz kaldığı, dikkat ve motivasyon hususunda oldukça yetersiz kalan geleneksel anlatım yöntemlerinin, terk edilmesi gerektiğini Katılımcı 8, şu ifadelerle dile getirmiştir.

"Çünkü anlatım yöntemi tek düzedir, öğrencilerin fazla dikkatini çekmez. O yüzden hani onun yerine başka yöntemler, yeni alternatif eğitim yöntemlerinden işbirlikli öğrenme, buluş yoluyla öğrenme, proje temelli öğrenme şeklinde daha çok öğrencinin aktif olduğu, öğrencinin kendi kendine o bilinci oluşturabilmesine yönelik kazanımların da olduğu bir programın hazırlanması yönünde çalışmalar var."

Katılımcıların tamamı tarih eğitiminin tarihi çevrelerde verilmesi gerektiği üzerinde hemfikirdir. Farklı ifadelerle aynı noktaya işaret eden öğretmen adaylarına göre, olgu ve vakaların kendi doğal ortamlarında incelenmesi ve öğretilmesi, öğrencilerde kalıcı öğrenmeyi sağlayan önemli bir etkidir. Örneğin Katılımcı 5 bu konuda; *"Gördüğümüz şeyi daha geç unuturuz ve daha çabuk öğreniriz. Ben kendimden biliyorum. Mesela biz üniversitede gezi yapıyoruz. Gittiğim gördüğüm yerleri geç unutmuyorum, hatta unutmuyorum."* ifadelerine yer vermiştir. Katılımcı 5, bireyin ilgili alanlarda bulunması vasıtasıyla konuyu daha da erken öğrenme fırsatı yakaladığını belirtmiştir. Katılımcı 4'e göre, derse dair eğitim-öğretim faaliyetleri tasarlanırken, iyi organize edilmiş bir gezi vasıtasıyla birey, konuyu yaparak-yaşayarak öğrenme imkânına kavuşur.

Katılımcı 4 bu husustaki fikirlerini şu sözlerle açıklamıştır: *“Kitaplardan okuyarak ezberletilerek tarih eğitimi verilmez. En güzel yaşayarak, görerek öğrenilendir. Akılda daha iyi kalır, insanı meraklandırır.”* Öğretmen adayı bu ifadeleriyle tarihi çevre vb. türden eğitim faaliyetlerinde ezber dayalı ve ders kitabı odaklı öğretim anlayışına karşı çıkarak, gezi faaliyetlerinin öğrencilerde derse karşı merak uyandırması, dolayısıyla motive olmaları bakımından önemli olduğuna değinmiştir.

Katılımcılardan 3, 4, 6 ve 8, tarihi çevre eğitimi sırasında kullanılacak yöntem ve tekniklere yönelik önerilerini anlatırken ‘drama’ yönteminin de faydalı olabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılardan 3, 4 ve 8 drama yönteminin tarihi çevre eğitimi açısından katkılarının olabileceğinden bahsederken, bu yöntemin beraberinde öğrencilere empatik düşünme becerisi kazandıracağına da değinmişlerdir. Örneğin Katılımcı 3, bu konudaki görüşlerini; *“Bir drama ile öğrencilerde çok güzel bir bilinç oluşturabiliriz. Doğa çalamayla, ufak skeçlerle öğrencilerin o anı yaşamalarını, bir empati kurmalarını sağlayabiliriz.”* şeklinde açıklamıştır. Bir başka öğretmen adayı Katılımcı 4 ise şu yönde bir görüş bildirmiştir: *“O dönemde yaşayan bir insan olarak neler yapabiliriz? Öğrencilerin günümüz şartlarına göre değil o günkü şartlara göre yorumlamasını sağlayabiliriz.”* Empati bireyin kendisini ve düşüncelerini soyutlayarak karşısındakinin yerine koyması, olayları bir başkasının hisleriyle algılamasına dayalı bir düşünce biçimidir. Öğretmen adaylarına göre bu sayede öğrenci, tarihi şahsiyetlerin ve toplumların düşünce şekillerini, yaşam tarzlarını, hangi hedeflere varmayı amaç edindiklerini öğrenerek çoklu bakış açısı ve eleştirel düşünce becerisi kazanır. Katılımcı 8 ise drama yönteminin yanı sıra tarihi mekânlarda bulunmanın da kişilerde empatik bir düşünce yapısı geliştirdiği yönünde bir fikir belirtmiştir. Katılımcı, fikirlerini kendi yaşam tecrübesinden bir örnekle desteklemiş ve şu şekilde dile getirmiştir: *“Empati kurdum. Ben oradaki insanların yerinde olsaydım, o ortamda olsaydım acaba tavrım, hareketlerim nasıl olurdu? O insanların acaba düşünceleri nelerdi o dönemlerde? O tarihi çevre kapsamında başından geçenler vesaire. Kendimi onların yerine koymaya çalıştım. Onlar gibi düşünmeye çalıştım.”* Bu ifadelerle her iki katılımcı ‘tarihi vakıaları kendi şartları ve dönemi içinde değerlendirmek’ ilkesine de dikkat çekmiştir.

Öğretmen adaylarına göre tarihi çevre eğitiminin önemli bir ayağı da ders içerisinde görsel materyallere ağırlık verilmesidir. Katılımcıların tamamı çeşitli ifadelerle bir şekilde görselliğe ve eğitim-öğretim faaliyetlerinde görselliğin önemine atıfta bulunmuştur. Katılımcı 6’ya göre eğitim-öğretim sistemimizde son yıllarda düzelen fiziksel şartlarla birlikte hemen her derslikte projeksiyon cihazları bulunmaktadır. Bu cihazlar öğretim yaşantımızda aktif olarak kullanılmalı, görsel vurgular arttırılarak kalıcı izli öğrenmeler gerçekleşmelidir. Katılımcı 6, bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamıştır: *“Çeşitli power point sunuları gösterilebilir çocuklara. Çünkü artık hemen hemen her okulda projeksiyonlar var. Bunlardan bir şekilde yararlanılmalı.”* Katılımcı 3 ise görsel materyallerin farklı bir kullanım şekli üzerinde durmuştur. Ona göre öğretmenler, öğrencilerin bizzat kendilerinden görsel materyaller ve sunular hazırlamalarını ve bunları sınıfta sunmalarını istemelidir. Böylelikle öğrenci bir araştırmacı rolü üstlenecek ve hazırladıkları sunuları sınıflarda panolara asıp öğrencilerin gün içerisinde sürekli bu materyallerle karşılaşmalarını sağlayacak bir ortam oluşturacaklardır. Sonuç itibarıyla öğrenciler görselliğin hızlı ve etkili öğretme gücünden istifade ederek konuyu kalıcı bir biçimde öğreneceklerdir. Katılımcı 3 görüşlerini şu ifadelerle desteklemektedir: *“Sunular, slaytlar hazırlamalarını isteyebiliriz. Onun dışında okul panolarına veya sınıf içindeki sınıf panosuna araştırdıkları konularla ilgili bilgileri getirip asmalarını isteyebiliriz. Burada yine sınıf içindeki bütün öğrencilerin bundan istifade etmesini sağlayabiliriz.”* Böylelikle Katılımcı 3’e göre görsel materyaller, öğrencilerin dikkatini ilgili konu üzerinde canlı tutacak, bireysel öğrenme gerçekleşecek, zaman ekonomik olarak kullanılacaktır.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları, Lisans Eğitimi Sırasında Eriştikleri Tarihi Çevre Eğitimi Nasıl Değerlendirmektedirler?

Katılımcıların tamamı, lisans eğitimlerinin devam ettiği üniversitede, tarihi çevre üzerine sınırlı eğitim gördüklerini ve bu hususta eksikliklerin olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak burada katılımcılar, var olan sorunu iki ayrı kategoride değerlendirmişlerdir. Katılımcılardan 1, 3, 5, 6, 7 ve 8 lisans eğitimleri boyunca aldıkları tarihi çevre eğitiminin tamamen yetersiz kaldığını dile getirirken, 2 ve 4 bu konuda bazı olumlu çalışmaların olduğunu, fakat bu faaliyetlerin yeterlilik kesp etmediğini ileri sürmüşlerdir. Örneğin Katılımcı 2, bu konudaki görüşlerini şu sözlerle ortaya koymuştur: *“Tarih derslerinde yeri geldiğinde tarihi yerler hakkında bilgi aldık. Görsel açıdan bunları bize yansıtanlar da oldu. Onun dışında gezilerimiz de oldu. Dersler iyiydi ancak yeterli değildi.”*

Burada karşımıza çıkan bir başka önemli bulgu ise tarihi çevre denildiğinde, katılımcıların havsalarında lisans eğitimleri süresince aldıkları müze eğitimi ve arkeoloji derslerinin belirmiş olmasıdır. Bulgudan yola çıkarak, katılımcıların mezkûr konu üzerinde gördükleri sınırlı eğitimin, söz konusu derslerle birlikte gerçekleştiği sonucuna ulaşılabilir. Bu konuda öğretmen adaylarından Katılımcı 1, lisans eğitimleri boyunca tarihi çevrelere yönelik aldıkları eğitimin, müze eğitimi dersiyse sınırlı kaldığını, ancak bu dersin de gereği gibi işlenmediğini dile getirmiştir. Üniversitede derslere giren öğretim elemanlarının hantal yapılarından şikâyet eden Katılımcı; *“Bu eğitimin yeteri kadar verildiğini düşünmüyorum. Müze eğitimi dersimiz vardı. Ben her hafta bir müzeye gideceğimizi sanıyordum ama olmadı. Her dersimizi bir müzede ya da tarihi bir çevrede, semtte geçirmemiz gerekirdi.”* ifadeleriyle ilgili derslerin tarihi mekânlarda işlenmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Lisans eğitimleri süresince ne düzeyde tarihi çevre eğitimi aldıkları yönündeki soruya, müze eğitimi ile ilgili uygulamalardan

örnek veren Katılımcı 1, şu ifadelerle görüşlerini açıklamıştır: *“Hocamız anlatmıştı. İngiltere’deki anaokulu öğrencilerine müze gezileri düzenliyorlar. Müzedeeki eserlerin resimlerini çizdiriyorlar. Ben bunu üniversite birinci sınıfta yaptım. Yani bu açıdan bakarsak çok yetersizdir.”* Katılımcı 1, yukarıdaki ifadeleriyle Avrupa’nın gelişmiş ülkelerinden İngiltere’de, tarihe ve tarihi çevrelere verilen ehemmiyetin, maalesef Türk eğitim sistemi içerisinde görülmediği yönünde bir görüş bildirmiştir. O, gelişmiş ülkelerde anaokulu düzeyinde uygulanan çağdaş eğitim yaşantıları ile üniversite yıllarında tanıştığının altını çizmiştir.

Öğretmen adaylarından Katılımcı 5 ve 7 ise doğrudan ‘tarihi çevre eğitimi’ adı altında bir dersin Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda bağımsız bir ders olarak okutulması gerektiği yönünde bir değerlendirmede bulunmuşlardır. Her iki katılımcı da disiplinler arası ve çok disiplinli bir alan olan Sosyal Bilgiler dersinin yoğun ilişki kurduğu disiplinlerden birinin tarih olduğunu ve bu alanda eğitim gören Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının tarihe kaynaklık eden tarihi çevrelere yönelik bir ders alması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu konuda Katılımcı 7, mevcut duruma şu şekilde dikkat çekmiştir: *“Böyle bir dersi öğrenci doğrudan alsa daha farklı olabilirdi. Bence böyle bir derse ihtiyaç var. Niye var? Tarih okuyoruz, coğrafya okuyoruz. Biz bu işi yapacağız.”* Katılımcı 5 ise aşağıdaki tespitlerde bulunmuştur:

“Öyle bir ders yok. Bence olmalı. Biz Sosyal Bilgiler okuyorsak ve alanımızın en demirbaş alanlarından birisi tarihse ve biz bunu öğretecek insanlarsak, ilk önce bizim bunu öğrenmemiz ve çocuğa da nasıl farklı şekillerde sunabiliriz bunun bir kere bilincinde olmamız lazım. Ama görüyorum ki üniversitede de çoğu öğretim üyesi bunun farkında değiller. Fakat tarihi çevre dersi ya da o alanı kapsayan adı başka bir ders olsaydı eminim ki daha bilinçli olacaktık. Kendi imkânlarımızla bir yerlere gitmeye çalışıyoruz.”

Sosyal Bilgiler-Tarih ilişkisinin yoğunluğuna değinen Katılımcı 5’e göre lisans eğitimleri süresince tarihi çevreler açısından aldıkları dersler oldukça yetersizdir. O’na göre bu durum, Sosyal Bilgiler bölümü öğretim elemanlarında var olan bilinç eksikliğinin bir sonucudur.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Tarihi Çevre Eğitimi Bireysel Anlamda Kişiyi Neler Kazandırır?

Katılımcılar, tarihi çevre eğitiminin tarih bilinci gelişmiş, tarihi çevrelere duyarlı, kendi toplumunun kültürüne, gelenek-göreneklerine hâkim, empatik düşünebilen, önyargılardan kurtulmuş, mukayeseli bir bakış açısı kazanmış, geçmişini bilen ve mazisinden dersler çıkararak geleceğe yön veren bireylerin yetişmesinde önemli bir yere sahip olduğu noktasında görüş birliğindedir. Özellikle, ‘geçmişe ne kadar hâkimseniz, geleceği o kadar iyi bilirsiniz’ anlayışı üzerinde durulmuştur. Öğretmen adaylarından Katılımcı 3, 4, 5, 6, 7 ve 8 bu konuda benzer fikirler öne sürerek adeta geçmişle gelecek arasında kopmaz bir ilişkinin yaşandığı gerçeği üzerinde durmuş, tarihi çevreler aracılığıyla bireyin, geleceği daha şeffaf bir şekilde görebileceği yönünde görüş bildirmiştir. Katılımcı 5, bu konu hakkındaki düşüncelerini şöyle açıklamıştır; *“Tarihi çevre, bize geçmiş hakkında bilgi verir, geleceğimizi yönlendirir. Tarihi çevreleri incelediğimizde onları karşılaştırma imkânı buluyoruz. Eskiden yapılar nasılmış, biz neler yapabiliriz. Gidip tarihi çevreyi sadece bir yapı olarak görürsek şu binadan hiçbir farkı olmaz.”* Ayrıca tarihi çevre bilincinin bireylere, geleceğe yön verebilme meziyeti katacağını öne süren Katılımcı 5’e göre, tarihi mekânlara düzenlenen geziler esnasında, tarihi yapıların ve alanların belli bir bilinçle incelenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ilgili çevrelerin, bireylerin bilinçlenmelerine dair hiçbir katkı sunmayacağı açıktır. Geçmiş yaşantıların en önemli tanıkları olan tarihi çevreler aracılığıyla, içinde bulunduğumuz toplumun kültürel, siyasî ve ekonomik yapılarının temellerine vâkıf olmak, bu vesileyle bugünü ve modern toplumu derinlemesine anlamak noktasında tarihi yapılara önemli bir rol biçen Katılımcı 4 ise fikirlerini şu sözlerle somutlaştırmıştır:

“Toplumu ayakta tutan kültürel ekonomi, siyasi örf adet gelenek-göreneklerinden öğrenmesinde tarihi yapılar çok etkilidir. Öğrenci, geçmişte neler yaşandığını, toplumun ne gibi sorunlarla karşılaştığını, bu sorunlara nasıl bir çözüm ürettiğini öğrenir. Daha sonra tekrar bu sorunlarla karşılaştığında nasıl bir yol izleyeceğini bilir. Yani bireylerin geçmişi iyi yorumlaması, geleceğe yönelik düşüncelerini kafasında tasarlamasını sağlayabilir.”

Katılımcı 4, aynı zamanda İbn Haldun’un döngüsel tarih anlayışıyla ortaya koyduğu ‘tarih; olguların kronolojik bir sırlaması değil, toplumu ve geleceği bizzat anlamının yoludur’ ilkesine gönderme yapmıştır. Katılımcı 4, Katılımcı 8’in *“Geçmiş olmayan bir milletin geleceği de olamaz Bu yüzden geçmişimizi bilmeliyiz ki geleceğe doğru adımlar atabilelim.”* ifadesiyle benzer bir düşüncüyü somutlaştırarak ‘geçmişte yaşananlar geçmişin bir parçası olarak kalmazlar’ düşüncesini ileri sürmüştür. Katılımcı 4’e göre, bunun yolu da tarihi çevre odaklı bir tarih bilinci, oluşturmaktan geçmektedir. Katılımcı 3 de benzer yöndeki görüşlerini şu sözlerle dile getirmiştir: *“Etkili bir tarihi çevre eğitimi bireye, geçmiştekilerin yaptıklarından yola çıkarak neler yapılabileceğini öğretir. Geleceğe emin adımlarla yürümek diye bir tabir vardır. Etkili bir tarihi çevre eğitimi bunu sağlar.”* Katılımcı 3, ‘geçmiş, geleceğe suyun suya benzediği gibi benzer’ ilkesi paralelinde bir görüş belirtmiştir. Bu bağlamda, öğretmen adayına göre geçmişe ayna tutan tarihi çevrelere dair okullarda etkili bir eğitim verildiği takdirde, bireylerde sağlam bir tarih bilinci ve gelecek tasavvuru oluşacaktır.

Etkili tarihi çevre eğitiminin, bireysel olarak kişilere neler kazandırabileceği öğretmen adaylarına sorulduğunda ortaya farklı görüşlerin çıktığını görmekteyiz. Bu görüşlerden bir tanesi de tarihi çevre eğitiminin bireylerde önyargılardan uzak ve farklılıklara karşı hoşgörü odaklı bir tarih anlayışının tesisinde önemli bir rol oynayabileceği fikridir. Bu konuda öğretmen adaylarından Katılımcı 8, *“Acaba bir Hıristiyan olsaydım bu kilise benim kültürümü tarihimizi yansıtıyor mu? Olaya bu*

şekilde yaklaşmamız gerekiyor. Zaten etkili bir tarihi çevre eğitiminden kastettiğimiz de bu. Yanlı ve önyargılı düşüncelerimizden arınmayı sağlıyor” şeklinde bir görüş bildirerek “bina ve kalıntıların dinlerinin olmadığı”nı her değere ve kültüre sahip çıkılması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre önyargılardan uzak bir bakış açısı bu bağlamda etkili bir tarihi çevre eğitimiyle sağlanabilir. Anadolu’da yaşamış onlarca farklı inanç ve medeniyete ait yapıların varlığı, empatik bir düşüncenin ve farklılıklara karşı hoşgörünün tesisinde faydalanabileceğimiz önemli değerlerdir.

Katılımcı 1’e göre tarihi çevre eğitimi almış bir öğrenci toplumun diğer fertlerine göre sosyal faaliyetlerde daha aktif, tarihi ve kültürel dokuya dair duyarlılık göstermede, bu türden eserleri sahiplenme noktasında bir adım önde ve çevresiyle sürekli bir etkileşim içerisinde. Bu açıdan bakıldığında öğretmen adayına göre tarihi çevreler, sahiplenilmesi ve eğitim-öğretim faaliyetlerinde aktif bireyler yetiştirilmesinde etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli kültürel değerlerimizdir. Öğretmen adayı bu konudaki fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Tarihi eserler bizim gerçekten sahip çıkmamız gereken değerlerimizdir. Tarihi çevre eğitimi almış kişilerin diğerlerinden daha önde olduğunu düşünüyorum. Aktif bir vatandaş olarak bu bilinci çevresindeki insanlara aşılayabilirler. Onları bu konuda bilgilendirebilirler. Çeşitli geziler yapabilirler eşiyile dostuyla.” Özellikle okul sonrası içtimai hayatın bir parçası olacak olan bireyler, okul yaşamları boyunca aldıkları tarihi çevre eğitimi aracılığıyla tarihi mekânlara karşı kazandıkları duyarlılıklarını çevresiyle paylaşabilecek, Katılımcı 3’ün sözleriyle “İnsanları bilinçlendirecek” bu konuda çeşitli faaliyetlerde bulunabilme imkânı elde edecektir. Bu faaliyetlerden biri de aile ve arkadaş gruplarıyla birlikte tarihi mekânlara düzenlenen kültür gezileridir.

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının tarihi çevre hassasiyetlerinin oldukça yüksek olduğunu ortaya koyan bir çalışmadır. Öğretmen adayları, bu duyarlılığı kendi kişisel yaşantıları sonucunda kazanmışlardır. Zira araştırmadan elde edilen bulgular, söz konusu hassasiyetlerin gelişmesinde tedris edilen muhtelif derslerin pek etkili olmadığını göstermektedir. Bu bulgu 2004 yılında Özteke ve 2015 yılında Kamçı tarafından yapılan çalışmaların sonuçları ile örtüşmektedir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre bu sorunun iki temel nedeni vardır:

- Üniversite hocalarının/akademisyenlerin tarihi çevreler ile ilgili tutum ve yaklaşımları istenilen düzeyde değildir. Tarihsel mekân duyarlılıkları yeterli düzeyde olmayan akademisyenlerin, bu hususta öğrencileri ne kadar eğitebileceği aşikârdır. Bu anlamda YÖK ve üniversiteler arasında tesis edilecek bir işbirliği ile akademisyenlerin tarihi çevre duyarlılıklarını ve farkındalıklarını arttıracak çalışmalar icra edilmelidir.
- Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve alan ders kitapları incelendiğinde, tarihi çevre eğitimi ile ilgili müstakil bir dersin veya asgari bir ünitenin olmadığı görülmektedir. Tarihi çevre eğitimi, ilköğretim ve ortaokul seviyesinde Sosyal Bilgiler, ortaokul seviyesinde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersleri ile seçmeli Turizm dersi, yükseköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi bölümünde ise Müze Eğitimi ve Arkeoloji gibi sınırlı dersler kapsamında öğrencilere verilmektedir. Bu anlamda katılımcılara göre ilköğretim seviyesinde en az bir ünitenin müstakil olarak tarihi çevre eğitimine ayrılması gerekmektedir. Külcü 2014 yılında yaptığı çalışmada benzer öneriler sunmuştur.

Araştırmadan elde edilen bulgular, çeşitli becerilerle donatılmış aktif bireyler/vatandaşlar yetiştirme noktasında tarihi çevre eğitiminin sahip olduğu önemi ortaya koymaktadır. Nitekim gerek akademik başarı gerekse muhtelif beceriler kazandırması noktasında tarihi çevrelerin taşıdığı kritik önemi ortaya koyan birçok çalışma (Çulha, 2006; Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009; Şahin, 2011; Işık, 2008; Beem, 1994; Olio, 2000; Kabapınar, 1991; Percoco, 2000, Özteke 2004) mevcuttur. Tarihi çevreler ile icra edilen bir dersin oldukça yararlı olacağı fikrini taşıyan öğretmen adaylarına göre tarihi çevre eğitimi güncel sorunlara çözüm üretir, bireysel ve kamusal anlamda kişilere önemli katkılar sağlar. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Geçmiş yaşantıların en önemli tanıkları olan tarihi çevreler aracılığıyla, toplumların kültürel, siyasî ve ekonomik yapısının temellerine vâkıf olmak, bu vesileyle günümüzü derinlemesine anlamaktır. Bu bağlamda tarihe tanıklık eden şahitler olarak tarihi çevreler aracılığıyla geçmişten dersler çıkararak güncel problemlere kalıcı ve makul çözümler getirmek mümkündür.
- Tarihi mekânların, stereotiplerden arındırılmış barışçı bir tarih anlayışının tesisinde önemli bir rol oynayacağına da altı çizilmiştir. Böylece Anadolu’da yaşamış onlarca farklı inanç ve medeniyete ait izler taşıyan bu çevreler, ötekiyle birlikte yaşama kültürünün ve farklılıklara karşı hoşgörünün tesisinde istifade edilecek önemli alanlar olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında tarihi çevre eğitiminin günümüz Türkiye’sinin güncel sorunlarına çözüm odaklı katkı sunacağı açıktır.
- Tarihi çevreler bireylere ‘tarihi vakıaları dönemin şartları içinde değerlendirebilme’ bilincini aşılar. Tarihsel olay ve olguların günümüz bakış açısıyla değerlendirilmesi, en hafif ifade ile maziye karşı haksızlık olur. Tarihi

çevrelerde fizik-mekân ile temas eden birey, dönemin şartlarını daha iyi kavrayabilir. Böylece olayları bağımsız bir zaviyeden kavrayıp değerlendirebilir.

- Katılımcılar arasında 'geçmiş, geleceğe suyun suya benzediği gibi benzer' ilkesi paralelinde görüşlerin yaygın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın bulgularına göre geçmişe ayna tutan tarihi çevrelere dair okullarda etkili bir eğitim verildiği takdirde, bireylerde sağlam bir tarih bilinci ve gelecek tasavvuru oluşur. Böylece bilinçli bireyler yetiştirilerek geleceğe daha emin adımlarla yürüyebilme imkânına kavuşulur. Yahya Kemal'in ifadesi ile 'kökü mazide olan atı' bir nesil yetiştirme noktasında tarihi çevrelerin anlamlı katkılar sunacağı açıktır. Araştırmaya dair bu bulgular, tarihi çevre eğitiminin önemini çeşitli boyutları ile gözler önüne sermektedir.

Bu araştırmada farklı boyutları içeren önemli bulgulara ulaşılmamıştır. Bunlardan birisi de öğretmen adaylarının tarih derslerinin tarihi çevrelerde verilmesi gerektiği üzerinde hemfikir olmasıdır. Öğretmen adayları olgu ve vakaların kendi doğal ortamlarında incelenmesi ve öğretilmesini, kalıcı izli öğrenme adına ehemmiyetli bir etken olarak telakki etmektedirler. Gerçekten de katılımcıların altını çizdiği gibi sistemli bir şekilde organize edilmiş çevre gezileri ile bireylerde yaparak yaşayarak öğrenme gerçekleşir, tarih dersine karşı merak ve motivasyon artar. Çalışmada elde edilen bu bulgu, Işık (2008), Filiz (2010), Akkuş ve Meydan (2013), Galip (2015) ve Horton (2004) tarafından yapılan çalışmalarda elde edilen bulgularla büyük oranda örtüşmektedir. Artan bu merak ve motivasyon, tarih derslerini monoton ve sıkıcı olmaktan çıkarır, onu öğrenciler için zevkli bir ders haline getirir. Gökkaya ve Yeşilbursa (2009), Şahin (2011), Çulha (2006), Filiz (2010), Çepni ve Aydın (2015), Altun (2006), Işık (2008) tarafından yapılan araştırmalar, tarihi çevrelerin, tarih derslerini ve öğrenme eylemini eğlenceli hale dönüştüreceğini farklı ifadelerle ortaya koyan çalışmalardır. Tarihi çevrelerin tarih derslerini öğrencilerin nazarında eğlenceli bir ders kılacağı sonucu yapılan birçok araştırmanın bulgusu ile paralellik arz etmektedir.

Ayrıca tarihi çevre eğitimi her yaş ve meslekten kişileri hedeflediğinden, öğretmen adayları, yaygın eğitimin bu anlamda yaygınlaştırılması, hedef kitesinin daha da genişletilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Külcü de (2014) de çalışmasında bu bilincin geniş kitlelere ulaşmasının bir zorunluluk olduğunu dile getirir. Bu anlamda özellikle tarihi eserlerin yoğun olarak bulunduğu taşralarda ve varoşlarda her yaşta bireylere dönük tarihi çevre eğitimi verilmelidir. Çağımızın ihtiyaçlarına cevap veren daha güncel bir program geliştirme faaliyetine girilmeli, Milli Eğitim Bakanlığı koordinatörlüğünde Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve ilgili kurumların ortak çalışmalar yürütmesi gerekmektedir.

Öğretmen adayları, tarih derslerinin geleneksel yöntemlerin ötesinde, işbirlikli öğrenme, yaparak-yaşayarak öğrenme, gezi gözlem ve proje gibi yapılandırmacı yaklaşımlar ışığında işlenmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Onlara göre tarihi mekânlar ile tarih öğretimi yapılandırmacı eğitim yaşantılarına imkân tanıdığından öğrenciler, bizzat eğitim-öğretim sürecine müdahil olacak ve onlarda kalıcı izli öğrenmeler gerçekleşecektir. Ata (2002), Kamçı (2015), Galip (2015), Akkuş ve Meydan (2013), Çepni ve Aydın (2015), Gökkaya ve Yeşilbursa (2009), Avcı ve Öner(2015) tarafından icra edilen çalışmalarda da benzer bulgular öne çıkmıştır. Bu bağlamda araştırma, bahsi geçen çalışmaların bulgularını destekler mahiyettedir. Percoco (2000), daha önce anlatılan soyut konuların tarihi çevrelerin kullanımıyla, öğrencilerin zihninde gerçeğe büründüğünü ifade edilmiştir. Keza Horton (2000) da bu doğrultuda tarihi yerlerin, kendi geçmişimizi ve kişisel yaşantımızı somut hale getirdiğinin altını çizer. O'na göre her yaşta birey için bu türden çevreleri ziyaret etmek tarihe karşı ilgi uyandırır, tarihi öğrencinin gözünde somutlaştırır, ona daha gerçekçi bir rol biçer. Callentine (2000) benzer şekilde tarihi çevreleri ziyaret eden kişilerin, bir anlamda tarihe kişisel bir dokunuş gerçekleştirdiğini, onu zihinlerinde canlandırarak somutlaştırdıklarını sonucuna ulaşmıştır. Mezkûr çalışmasında tarihi mekânlara yapılan sınıf gezilerinin, ziyaretçilere tarih kitaplarının dışında tarihsel figürler sunarak onları geçmişin gerçek yaşantılarına doğrudan bağlayan bir zemin oluşturduğunu yazar. Benzer bulgulara ulaşan çeşitli araştırmaların olduğunu görmek (Kamçı, 2015; Çepni ve Aydın, 2015; Avcı ve Öner 2015; McClelland, 1994), tarihi çevrelerin üstlendiği kritik önemi gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. Tarihsel gerçeğin keşfedilmesi noktasında sınıf içi eğitim yaşantılarına göre büyük avantajlar sunan tarihsel çevrelerin, tarih konularının öğretilmesinde çeşitli öğretim kademelerinde sıklıkla kullanılması gerekmektedir. Bu anlamda bölgesel özellikleri göz önünde bulunduran esnek programlar kullanılmalı, okul dışı eğitim yaşantılarına ağırlık verilmelidir.

Kaynakça

- Akkuş, A. & Meydan, A. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi ve coğrafi mekân uygulamalarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(13), 14-30.
- Alkış, S. & Oğuzoğlu, Y. (2005a). İlköğretim öğrencilerinin tarihi çevre bilincinin değerlendirilmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVIII (1), 23-46.

- Alkış, S. & Oğuzoğlu, Y. (2005b). Ülkemiz koşullarında tarihi çevre eğitiminin önemini gerekliliğini arttıran etkenler. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVIII (2), 347-361.
- Altun, O. H. (2006). *Geleneksel kültürün korunması ve tarihi çevre bilincinin kazandırılmasında sanat eğitiminin önemi*. (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Arabacıoğlu F. P. ve Aydemir I. (2007). Tarihi çevrelerde yeniden değerlendirme kavramı. *YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi*, 2 (IV), 204-212.
- Ata, B. (2002). *Müzelerle ve tarihi mekânlarla tarih öğretimi: tarih öğretmenlerinin "müze eğitime" ilişkin görüşleri*. (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Avcı, C. ve Öner, G. (2015). Tarihi mekânlar ile sosyal bilgiler öğretimi: sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 108-133.
- Bal, M. S. (2011). Türkiye’de tarih öğretiminin sorunları ve çözüm yolları konusunda öğretmen adayları ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 371-387.
- Beem, R. R. (1994). *Using local history in the secondary school social studies curriculum*. (Doctoral dissertation, Department of History, Illinois State University).
- Boland, B. M. (1993). Where did history happen?, *Cultural Resource Management*, 16(2), 1-4.
- Boland, B. M. (1994). Our past/ourselves: teaching with historic places. *Cultural Resource Management*, 17(2), 33-34.
- Boland, B. M. (2002). Historic places: common ground for teachers and historians. *OAH Magazine of History*, Winter, 19-21.
- Callentine, K. K. (2000). Teaching with historic places in the classroom. *Cultural Resource Management*, 23(8), 17-18.
- Creswell, J. W. (2003). *Research Design:Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. (2nd ed.). California/USA: Sage Publication.
- Çengelci, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf dışı öğrenmeye ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1823-1841.
- Çepni, O. & Aydın, F. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf dışı okul ortamlarından yararlanılmasına ilişkin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 38, 25-39.
- Çulha, B. (2006). *Tarihsel mekânlarda keşfederek öğrenme yoluyla sosyal bilgiler öğretimine yönelik öğrenci görüşleri*. (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Demirkesen, A. C., Özlüdemir M. T & Demir H. M. (2005). Kapadokya örneğinde tarihi ve kültürel mirasın korunması ve bu işlemlerde harita mühendislerinin yetki ve sorumlulukları. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı’nda sunulmuştur*. Ankara, Türkiye.
- Department for Culture , Media and Sport. (Tarihsiz). The Historic Environment: A Force for Our Future. Derbyshire/UK.
- Dikyol, D.Ç., İnce, E. & Usta, S. (2011). Öğretmen adaylarının tarihi mekânlara ve eserlere ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 57-68.
- Doğanay, A. (2005). *Sosyal bilgiler öğretimi*. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 15-46). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, Y. & Dinç, E. (2007). Birinci elden tarih kaynaklarının sosyal bilgiler ve tarih derslerinde internet üzerinden kullanımı: ABD ve İngiltere’den uygulama örnekleri. *TSA*, 11(2), 195-220.
- Embree, S. & Stevens, J. (2005). *English Heritage Research Agenda: An Introduction to English Heritage’s Research Themes And Programmes*. London: English Heritage.
- Filiz, N. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımı*. (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Galip, Ö. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ‘okul dışı tarih öğretimi’ne ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 4(1), 89-121.
- Glesne, C. (2012). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev. Ed. Ali Ersoy). (4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gökkaya, A. K. ve Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 483-506.
- Horton, O. J. (2000). On-site learning: the power of historic places. *Cultural Resource Management*, 23(8), 4-5.
- Işık, H. (2008). İlköğretimde tarih konularının yerel tarih ile ilişkilendirilmesinin öğrenci başarısına etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(4), 290-310.
- Kabapınar, Y. (1991). *Müfredat programı ve ders kitapları açısından orta öğretimde (lise) tarih öğretimi*. (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir).
- Kamçı, S. (2015). *Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımına ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu).
- Külcü, Ö. T. (2014). Kültürel mirasın korunması ve arkeoloji bilincinin geliştirilmesinde ilk adımlar: ilk ve ortaokul müfredatları, sorunlar ve öneriler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 197-206.
- Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. (Çev. A. Gümüş ve M. S. Durgun). Ankara: Bilge Su Yayınları.

- McClelland, L. F. (1994). Connecting history with historic places: the multiple property approach. *Cultural Resource Management*, 17(2), 8-9.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Kılavuzu.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev. Ed. S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Meydan, A. & Akkuş, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 402-422.
- Olio, B. K. (2000). Creating place-based classroom resources: teaching with historic places lesson plans. *Cultural Resource Management*, 23(8), 10-11.
- Özteke, H. (2004). *Ortaöğretimde sanat eğitimi ile tarihi çevre bilincinin geliştirilmesi*. (Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. (2nd ed). California: Sage Publication.
- Percoco, J. A. (2000). A blast from the past: using historic sites to enliven history. *Cultural Resource Management*, 8, 16-17.
- Punch, K. F. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çev: H. B. Arslan, Z. Akyüz, D. Bayrak). Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Safran, M. (2009). Türkiye’de tarih öğretimi ve meseleleri. M. Demirel ve İ. Turan (ed.), *Tarih öğretim yöntemleri içinde* (s. 8-21). Ankara: Nobel Yayın.
- Sayan, Y. (1994). Tarihi çevrenin bazı tahrip sebepleri ve korunması için öneriler. *Çevre Dergisi*, 11, 46-49.
- Stearns, P. N. (2009). Neden tarih öğreniyoruz. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 118-127.
- Şahin, C. T. (2011). Yerel tarih uygulamalarının başarıya ve öğrenci ürünlerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(16), 453-462.
- Şimşek, A. (2003). Tarih öğretiminde görsel materyal kullanımı. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 142-157.
- Şimşek, A. (2005). İlköğretimde tarih öğretimi açısından 1998 ve 2004 ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması. II. *Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi’nde* sunulmuştur. Van: Türkiye.
- Westergren, E. (2009). *Tarihi Çevrelerde Kapsamlı Eğitimde 7 Adım: Bir Eğitim Metodu Olarak Zamana Yolculuk*. (Çev: E. Çaypınar). İsveç: Birger Ohlson.
- White C. S & White, D. J. D. (2000). Preparing teachers to teach with historic places. *Cultural Resource Management*, 23(8), 28-30.
- Yeşilbursa, C. C. (2008). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımı. *TÜBAR (XXIII)*. 209-222.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, Ö. (2003). Türkiye’de tarih öğretiminin sorunları ve çağdaş çözüm önerileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 181-190.